

Asia: VN/30248/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi vankeuslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset kommentit esityksestä

-

Yleiset kommentit esityksen tavoitteista

-

Toiminta vakavissa yhteiskunnallisissa häiriötilanteissa / vankiloiden toiminta

Poikkeukset yhteiskunnallisissa häiriötilanteissa, ehdotettu vankeuslain 19a:3§

Esitysluonnoksen kohdassa 4.1.2 todetaan, että vankeuslain uuteen 19 a lukuun sisältyisi säännökset muun muassa

”vankilan evakuoimisesta, jos vakava yhteiskunnallinen häiriötilanne edellyttää kaikkien vankien siirtämistä muihin vankiloihin.”

Vankeuslakiin ehdotetaan esityksessä uutta 19 a lukua, jonka 3 §:ssä säädettäisiin vankien evakuoinnista.

”Vankilan kaikki vangit voidaan siirtää muuhun vankilaan tai muihin vankiloihin 1 §:ssä tarkoitetuissa häiriötilanteissa ja poikkeus oloissa, jos siirtäminen on välttämätöntä sen varmistamiseksi, että vankeuden täytäntöön pano on turvallista yhteiskunnalle, henkilökunnalle ja vangeille.”

Yhteiskunnallisten häiriötilanteiden varalta olisi esityksessä tärkeää säätää Rikosseuraamuslaitokselle velvollisuus luovuttaa Vankiterveydenhuollon yksikölle tietoa poikkeusjärjestelyistä tilanteissa, joissa esimerkiksi kaikki vangit siirrettäisiin muuhun vankilaan tai muihin vankiloihin. Riittävä tieto poikkeusjärjestelyistä on olennaisen tärkeää potilaan terveydenhoidollisen jatkohoidon varmistamiseksi ja järjestämiseksi.

Toiminta vakavissa yhteiskunnallisissa häiriötilanteissa / yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpano

-

Vankiloita koskeva sääntely, esim. vankilan alueen määrittely

-

Vankilan osastoja koskeva sääntely / tehostetun valvonnan osastot

-

Vankilan osastoja koskeva sääntely / sopimusosastot

-

Lakia alemmat säädökset ja määräykset

-

Rikosseuraamuslaitoksen valvontatoimivaltuudet

-

Rahan ja muiden maksuvälineiden käyttö vankilassa

-

Vankilasta vapautuvan vangin kuljettaminen tahdosta riippumattomaan hoitoon

Vankilasta vapautuvan vangin kuljettaminen tahdosta riippumattomaan hoitoon, ehdotettu tutkintavankeuslain 1:2 § ja vankeuslain 21:1 §

Esitysluonnoksen kohdassa 4.7 todetaan että

”Tutkintavangin vapauttaminen voi tapahtua välittömästi tuomioistuimen päätöksen jälkeen. Näissäkin tilanteissa olisi välttämätöntä huolehtia turvallisen kuljetuksen järjestämisestä. Tästä syystä ehdotetaan, että heti vapautettavien tutkintavankien osalta säädettäisiin lyhyt määräaika, jonka puitteissa henkilöä voitaisiin yhä pitää vapautensa menettäneenä ja jonka kuluessa kuljetuksen edellyttämät järjestelyt tulisi tehdä.”

Tutkintavankeuslain 1:2 §:ään ehdotetaan esityksessä uutta kirjausta:

”Mielenterveyslain 2 luvussa tarkoitettuun hoitoon määrätyn potilaan kuljetuksesta hänen vapautuessaan tutkintavankeudesta säädetään mielenterveyslain 31 b §:ssä. Kuljetuksen järjestämiseksi vapautunutta tutkintavankia voidaan pitää vapautensa menettäneenä kuljetuksen alkamiseen saakka, kuitenkin enintään kuusi tuntia.

Rikosseuraamuslaitos tai poliisi on velvollinen maksutta antamaan virka-apua kuljetukseen. Virka-apua antaa se viranomainen, jonka säilytettävänä vapautunut tutkintavanki on.

Rikosseuraamuslaitos ja poliisi voivat yksittäisessä tapauksessa sopia virka-avun antamisesta toisin, jos se on turvallisuussyistä tai muista erityisistä syistä tarkoituksenmukaista.”

Vankeuslain 21:1 §:ään ehdotetaan esityksessä uutta kirjausta:

Mielenterveyslain 2 luvussa tarkoitettuun hoitoon määrätyn potilaan kuljetuksesta hänen vapautuessaan vankeudesta säädetään mielenterveyslain 31 b §:ssä. Rikosseuraamuslaitos tai poliisi on velvollinen maksutta antamaan virka-apua kuljetukseen. Virka-apua antaa ensi sijassa Rikosseuraamuslaitos, mutta Rikosseuraamuslaitos ja poliisi voivat yksittäisessä tapauksessa sopia kuljetuksen virka-avusta toisin, jos se on turvallisuus syistä tai muista erityisistä syistä tarkoituksenmukaista. Mielenterveyslain 2 luvussa tarkoitettuun hoitoon määrätyn potilaan kuljetuksesta hänen vapautuessaan tutkintavankeudesta säädetään mielenterveyslain 31 b §:ssä.

On hyvä, että kerrotussa tilanteessa vangin kuljetusvastuusta säädetään laissa.

Vankiterveydenhuollon yksikkö pitää kannatettavana tutkintavankeuslain 1:2 §:än ja vankeuslain 21:1 §:än ehdotettua muutosta. Koska kuuden tunnin määräaika koskee matkan aloittamista. Määräaika turvaa henkilön oikeuksia, ettei häntä pidetä pidempää vapautensa menettäneenä.

On huomioitava, että potilas voidaan vapauttaa Psykiatrisesta vankisairaala (Turku, Vantaa) hyvinkin pitkän matkan päähän, esimerkiksi Pohjois- tai Itä-Suomen hyvinvointialueille. Lakiin kirjattu, tutkintavangin osalta enintään kuuden tunnin aika ei välttämättä kaikissa tilanteissa ole riittävä vastaanottavalle hyvinvointialueelle järjestellä ambulanssikuljetusta Etelä-Suomeen. Näitä tilanteita varten olisi tärkeää säätää, miten eri viranomaisten tulee toimia, jos kuljetusta ei saada järjestymään lakiin säädetyn kuuden tunnin sisällä? Todennäköisesti potilas odottaa ambulanssikuljetusta psykiatrisen vankisairaalan tiloissa.

Vangeille myönnettävät poistumisluvat

-

Hoitoon pääsystä ajankohdasta ilmoittaminen

Hoitoon pääsyn ajankohdan ilmoittaminen, ehdotettu vankeuslain 10:2.3 §

Esitysluonnoksen kohdassa 2.11 todetaan, että

”Rikosseuraamuslaitoksessa ei sovelleta potilaslakia, vaan vankila päättää vankeuslain 14 luvussa tarkoitettua poistumisluvasta taikka 10 luvun 2 §:ssä tarkoitettua tilapäisesti vankilan ulkopuolelle hoitoon tai tutkimukseen lähettämisestä sekä järjestää potilaan kuljetuksen.”

Vankeuslain 10:2 §:ään ehdotetaan esityksessä uutta 3 momenttia:

Sen estämättä mitä potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) 4 §:ssä ja hallintolain (434/2003) 45 §:ssä säädetään, Rikosseuraamuslaitos voi jättää ilmoittamatta vangille hoitoon pääsyn tarkan ajankohdan, jos se on välttämätöntä rikoksen estämiseksi, vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi. Päätöksessä on kuitenkin ilmoitettava vähintään suuntaa antava tieto ajankohdasta hoitokäyntiin valmis tautumista varten.

Kuten esityksessä myöhemmin kohdassa 12.6 Hoitoon pääsyn tarkan ajankohdan ilmoittaminen - kohdassa todetaan, ehdotus ei vaikuttaisi terveydenhuollon toimintayksikön ilmoitusvelvollisuuksiin,

vaan toimintayksikön tehtävänä on ilmoittaa potilaalle hoitoon pääsyn ajankohta potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992, potilaslaki) 2 luvun 4 §:n mukaisesti.

Säädösmuutos saattaisi lisätä terveydenhuollollisiin tarpeisiin liittymättömiä yhteydenottoja terveydenhuollon toimijaan (VTH), kun halutaan saada selville ajanvarauksen ajankohta sen sijaan, että ajankohtaa kysyttäisiin päivittäin vangin läheisyydessä olevalta valvontahenkilökunnalta. Ehdotetusta 3. momentista huolimatta VTH:lla kun olisi edelleen velvollisuus antaa tieto ulkopuolisen hoidon ajankohdasta potilaalle. Lisäksi vankilan ulkopuoliseen hoitoon varattu terveydenhuollon ajanvaraus näkyy myös digitaalisten palvelujen kokonaisuudessa, johon tallennetaan kansalaisten sosiaali- ja terveydenhuollon tiedot (Kanta-palvelut) ovat. Potilaalla on mahdollisuus valtuuttaa muita henkilöitä kirjautumaan hänen henkilökohtaisiin Kanta-palveluihinsa ja sieltä tarkastelemaan muun muassa ajanvaraustietoja. Säädöksen vaikuttavuus saattaisi jäädä tavoiteltuun nähden vähäiseksi tai kääntyä jopa negatiiviseksi.

Sijoittaminen vankilan ulkopuoliseen laitokseen / aikuiset vangit

4.10 Sijoittaminen vankilan ulkopuoliseen laitokseen

Vankeuslakiin ehdotetaan uusia säädöksiä 10 a §, 10 b § ja 10 c §

10 a §

Sijoittaminen ulkopuoliseen laitokseen Vanki voidaan sijoittaa ulkopuoliseen laitokseen tai vastaavaan yksikköön, jossa hän osallistuu päihteettömyyttä edistävään toimintaan tai muuhun toimintaan, joka paran taa hänen mahdollisuuksiaan selviytyä vapaudessa. Sijoittamisen edellytyksenä on, että: 1) ulkopuolisessa laitoksessa järjestettävä toiminta edistää vangin rangaistusajan suunnitelman toteutumista; 2) vanki soveltuu ulkopuolisessa laitoksessa järjestettävään toimintaan; voidaan pitää todennäköisenä, että vanki noudattaa sijoituspäätökseen liitettyjä määräyksiä; 3) vanki sitoutuu päihteettömyyteen ja 16 luvun 7 §:ssä tarkoitettuun päihteettömyyden valvontaan, tämän pykälän 3 momentissa tarkoitettuun teknisillä välineillä tapahtuvaan valvontaan sekä muihin sijoituspäätökseen liitettyihin määräyksiin. Ulkopuoliseen laitokseen sijoitettu vanki on velvollinen: 1) osallistumaan laitoksessa järjestettävään toimintaan, noudattamaan laitoksen järjestystä ja pysymään laitoksessa sijoituspäätöksessä määrättyllä tavalla; 2) pitämään yhteyttä Rikosseuraamuslaitokseen sijoituspäätöksessä määrättyllä tavalla; 3) käsittelemään huolellisesti teknisiä valvontavälineitä ja noudattamaan niiden käytöstä annettuja ohjeita. Ulkopuoliseen laitokseen sijoitettua vankia voidaan valvoa vangin haltuun annettavalla taikka vangin ylle ranteeseen, nilkkaan tai vyötärölle kiinnitettävällä teknisellä välineellä taikka tällaisten välineiden yhdistelmällä sijoituspäätöksessä määrättyllä tavalla.

10 b §

Menettely ja yhteistyö ulkopuolisessa laitos sijoituksessa Ulkopuolisen laitossijoituksen valmistelu on tehtävä yhteistyössä vangin, viranomaisten sekä yksityisten yhteisöjen ja henkilöiden kanssa. Alle 18-vuotias vanki voidaan tämän luvun 10 a §:ssä säädetyin edellytyksin sijoittaa lastensuojelulaitokseen. Sijoitus edellyttää myös sitä, että lastensuojeluviranomainen tekee lastensuojelulain (417/2007) 40 §:n nojalla päätöksen hänen sijoittamisestaan lastensuojelulaitokseen. Ulkopuolisen sijoituslaitoksen ja vankilan on ilmoitettava toisilleen rangaistuksen täytäntöönpanon ja sijoituksen kannalta tarpeellista tiedoista sijoituksen aikana.

10 c §

Ulkopuolisen laitossijoituksen kustannukset

Ulkopuolisen laitossijoituksen kustannukset maksetaan valtion varoista.

Ulkopuolisen laitossijoituksessa vaikutus käytännön hoitovastuuseen on hyvä huomioida.

Sijoittaminen vankilan ulkopuoliseen laitokseen / alle 18-vuotiaat vangit

4.10 Sijoittaminen vankilan ulkopuoliseen laitokseen

Vankeuslakiin ehdotetaan uusia säädöksiä 10 a §, 10 b § ja 10 c §

10 a §

Sijoittaminen ulkopuoliseen laitokseen Vanki voidaan sijoittaa ulkopuoliseen laitokseen tai vastaavaan yksikköön, jossa hän osallistuu päihteettömyyttä edistävään toimintaan tai muuhun toimintaan, joka parantaa hänen mahdollisuuksiaan selviytyä vapaudessa. Sijoittamisen edellytyksenä on, että: 1) ulkopuolisessa laitoksessa järjestettävä toiminta edistää vangin rangaistusajan suunnitelman toteutumista; 2) vanki soveltuu ulkopuolisessa laitoksessa järjestettävään toimintaan; voidaan pitää todennäköisenä, että vanki noudattaa sijoituspäätökseen liitettyjä määräyksiä; 3) vanki sitoutuu päihteettömyyteen ja 16 luvun 7 §:ssä tarkoitettuun päihteettömyyden valvontaan, tämän pykälän 3 momentissa tarkoitettuun teknisillä välineillä tapahtuvaan valvontaan sekä muihin sijoituspäätökseen liitettyihin määräyksiin. Ulkopuoliseen laitokseen sijoitettu vanki on velvollinen: 1) osallistumaan laitoksessa järjestettävään toimintaan, noudattamaan laitoksen järjestystä ja pysymään laitoksessa sijoituspäätöksessä määrättyllä tavalla; 2) pitämään yhteyttä Rikosseuraamuslaitokseen sijoituspäätöksessä määrättyllä tavalla; 3) käsittelemään huolellisesti teknisiä valvontavälineitä ja noudattamaan niiden käytöstä annettuja ohjeita. Ulkopuoliseen laitokseen sijoitettua vankia voidaan valvoa vangin haltuun annettavalla taikka vangin ylle ranteeseen, nilkkaan tai vyötärölle kiinnitettävällä teknisellä välineellä taikka tällaisten välineiden yhdistelmällä sijoituspäätöksessä määrättyllä tavalla.

10 b §

Menettely ja yhteistyö ulkopuolisessa laitossijoituksessa Ulkopuolisen laitossijoituksen valmistelu on tehtävä yhteistyössä vangin, viranomaisten sekä yksityisten yhteisöjen ja henkilöiden kanssa. Alle 18-vuotias vanki voidaan tämän luvun 10 a §:ssä säädetyin edellytyksin sijoittaa lastensuojelulaitokseen. Sijoitus edellyttää myös sitä, että lastensuojeluviranomainen tekee lastensuojelulain (417/2007) 40 §:n nojalla päätöksen hänen sijoittamisestaan lastensuojelulaitokseen. Ulkopuolisen sijoituslaitoksen ja vankilan on ilmoitettava toisilleen rangaistuksen täytäntöönpanon ja sijoituksen kannalta tarpeellista tiedoista sijoituksen aikana.

10 c §

Ulkopuolisen laitossijoituksen kustannukset

Ulkopuolisen laitossijoituksen kustannukset maksetaan valtion varoista.

Ulkopuolisen laitossijoituksessa vaikutus käytännön hoitovastuuseen on hyvä huomioida.

Muut mahdolliset huomiot esitysluonnoksesta

Lopuksi lausutaan seuraavaa:

Jatkokuljetukset

Vankiterveydenhuollon yksikön Psykiatrinen vankisairaala pitää välttämättömänä sitä, että vankiterveydenhuollon virkasuhteisella lääkäriellä olisi jatkossa mahdollisuus pyytää tarvittaessa virka-apua turvalliseen sairaalasiirtoon niiden potilaiden kohdalla, joilla hoitoonmääräämispäätös on voimassa ja virka-avulle nähdään olevan tarvetta.

Psykiatrisessa vankisairaalassa Turun yksikössä tehdään arvio potilaan riskistä väkivaltaiseen käyttäytymiseen kuljetuksen aikana, ja lääkäri arvioi virka-avun tarpeen jokaisen vapautuvan vangin kohdalla.

Ajankohtaisesti Psykiatrinen vankisairaala järjestää jatkohoitoa vain potilaille, joiden kuljetuksessa ei tarvita virka-apua. Näissä tilanteissa siirtokuljetusten järjestymisessä tai toteutumisessa on ajoittain ollut pitkiä viiveitä (tunteja), ja mikäli lakiin säädetään lyhyt 6 tunnin määräaika, jonka puitteissa henkilöä voidaan vielä pitää vapautensa menettäneenä Psykiatrisessa vankisairaalassa, on varmistuttava myös siitä, että tosiasiallisesti määrääjassa pystytään pysymään sekä kuljetushenkilöstön että virka-avun saamisen suhteen. Viivettä on voinut aiheuttaa ainakin pitkä kuljetusmatka ja siihen liittyvä henkilöstön järjestämisen vaikeus. Jatkohoitoon lähtemisen viive ei ole johtunut Psykiatrisen vankisairaalan toiminnasta ja viivästymiset ovat koskeneet tilanteita, joissa vanki on vapautunut yllättäen.

Nykyinen käytäntö, joka pakottaa vankiterveydenhuollon lääkärit päättämään virka-apua kuljetukseen tarvitsevan potilaan tahdosta riippumattoman hoidon ja suositteluun M1-lähetearviota Turun yliopistollisessa keskussairaalassa, on potilaan kannalta raskas ja hyväksymätön. Se aiheuttaa terveydenhuollolle täysin turhaa ja päällekkäistä työtä ja nostaa kustannuksia merkittävästi. Näin on jouduttu toimimaan, koska vankiterveydenhuollon lääkäri ei ole voinut pyytää virka-apua kuljetuksiin. Muutos tähän asiaan helpottaa työtä sekä Psykiatrisessa vankisairaalassa että TYKS:ssä.

Esityksessä todettiin vuonna 2024 kuljetuksia olleen 20, joista tutkintavankien kuljetuksia oli noin viisi. Keskimäärin vuodessa on noin 10–20 kuljetusta. Suurimpaan osaan kuljetuksista tarvitaan virka-apua kuljetuksen turvallisuudesta huolehtimiseksi. Esityksessä käytettyä lukumäärää täsmennetään; oikeampi arvio on 30-36, joista suurimpaan osaan ei tarvita virka-apua.

Terminologia

Lisäksi kiinnitetään huomiota käytettyyn terminologiaan. Turun psykiatrinen vankisairaala on virheellinen ilmaisu, oikea on ”Psykiatrinen vankisairaala, Turun yksikkö”.

Markkila Minna
Vankiterveydenhuollon yksikkö